

indre grund til at tvinge så forskellige funktioner ind i et samlet bygningskompleks omkring en firkantet klostergård. Sådanne kan da også kun konstateres henimod middelalderens slutning og da mest som en utilsigtet følge af fortsat byggeri gennem århundreder.

Franciskanerne i Randers, Ribe og Næstved (jfr. Jens Velle vedrørende Viborg) og dominikanerne i Næstved og Århus er genstand for undersøgelse så at sige uden reference til de lokale omgivelser i de fire byer. Temaet problematiseres ikke: »Efter matrikelkortet fra 1865 kunne man tro, at Sortebrødrenes byggegrund [i Næstved] i middelalderen lå udenfor købstadsgrænsen. Alt tyder imidlertid på, at den på klassisk vis (kurs. her) lå indenfor købstadens grænser som en marginalgrund.« (s. 122). Er undersøgelserne omkring mendikantklostrenes placering i byerne allerede så sikre, at det kan anses »klassisk« at de ligger yderst nærmest byens vold eller mur? For Ribes franciskanerkloster inddrages interessante paralleller, og da det var den gamle domkirke, dominikanerne overtog i Århus, formidler undersøgelsen af resterende bygninger her et enestående indblik i planlægning og motivation for den anden af de to store tiggerordner ved tiden for dens ankomst til bispebyen Århus.

Endelig må den udførlige gennemgang af Helligåndshus og kloster i Aalborg hilses velkommen, både for formidling og bredde og for publiceringen af gamle fotografier til dokumentation af forskellige byggefaser. Med de 34 sider har Jan Kock her produceret bindets mest omfangsrige bidrag.

Den nøjagtige dokumentation af byggefaser og fund er middelalderarkæologiens styrke. Man kan dog undre sig over, at der ikke vies større opmærksomhed til en indplacering af de vundne resultater i en topografisk, landskabsmæssig eller bymæssig sammenhæng. Problemstillingen bliver overladt til historikere, som, når de skriver by- eller landskabshistorie, gør brug af den arkæologiske analyses resultater. Sådant er arbejdsfordelingen blevet, omend det ikke synes tvingende nødvendigt, at den skulle følge netop en sådan grænsedragning.

Tore Nyberg

Artefacts from Wrecks. Dated Assemblages from the Late Middle Ages to the Industrial Revolution. Red. MARK REDKNAP. (Oxbow Monograph 84). Oxbow Books, Oxford. 1997. 232 s. 37,50 £.

I danske farvande regner man med, at der ligger omkring 20.000 skibsvrag. Disse vigtige historiske kilder er efter international målestok ganske godt beskyttet ved hjælp af love og bestemmelser. På globalt plan står imidlertid meget tilbage at bringe i orden i så henseende, for forskellige kommercielle interesser har specialiseret sig i at tømme historiske skibsvrag og sælge disses indhold som antikviteter på internationale auktioner. For forskningen er dette en ulykkelig udvikling, og UNESCO arbejder da også netop nu på at få udarbejdet og vedtaget en konvention om beskyttelse af verdens kulturhistoriske skibsvrag.

Mark Redknaps bog om genstande fra vrage fra perioden 1485 til 1785 demonstrerer med al ønskelig tydelighed, hvor rig en informationskilde vragestandene er. Indlæggene i bogen stammer fra en konference, hvor man drøftede dette forhold, og hvor man pegede på nye veje i udforskningen af genstandene fra de gamle skibe. Udgivenen lægger megen vægt på, at den hidtidige fremherskende praksis med blot at se på selve fartøjerne slet ikke er tilstrækkelig for marinarkæologien.

Den flotte og rigt illustrerede bog indeholder 19 bidrag – dels case studies af bestemte vrage genstandsgrupper, dels et par generelle bidrag af principiel karakter. Som eksempel på det sidste kan nævnes artikler om IJsselmeerpolderens utallige vrage som kilde til Nederlandenes skibsfart i senmiddelalder og tidlig moderne tid og om metoder til at fastslå et skibs afsejlingssted ved hjælp af genstandene ombord. Som eksempler på den dominerende kategori kan nævnes en artikel om de mange skibskister på *Mary Rose*, det engelske krigsskib der sank i Kanalen i 1545, en anden om en masse fodtøj fra et baskisk fartøj fra 1500-tallet og en tredje om kabys, kogegrej og spiseredskaber i et nederlandsk vrage fra 1673.

Det tankevækkende ved de mange detailstudier er, at genstandene fra et vrage så at sige befinder sig i en tidskapsel, idet de jo alle stammer fra et bestemt tidspunkt. Ofte er alle oprindelige genstande fra skibet til stede, og i mange tilfælde er de endda i særdeles god bevaringstilstand, især de dele, der er fremstillet af organiske materialer. Da der i vrage også ofte er tale om dagligdags genstande, udgør de i mange henseender et meget vigtigt supplement til de genstande, som arkæologer har fundet på land, eller som vi kender fra skriftlige kilder. Konkrete eksempler på sådanne supplement, som har vist sig vigtige i forhold til det traditionelle billede, frembyder ældre kanonrapporter, navigationsinstrumenter og mange af menigmands personlige ejendele som for eksempel klæder og kridtpiper. Også forhold som lastrummenes indhold af varer samt råstofkvaliteter, vareforarbejdning, emballering, handelsmønstre og så videre lader sig belyse ud fra vragefundene.

Bogen fokuserer mest på britiske og nederlandske vrage, men indeholder også en artikel om de mange velbevarede genstande af snart sagt alle slags fra Kronan – det svenske krigsskib, som sank i kamp mod den dansk-nederlandske flåde i slaget ved Øland i 1676. Derimod er de 20.000 vrage i danske farvande praktisk talt uomtalte. For danske marinarkæologer ligger der en vigtig udfordring i at vinde sig en plads på det nye forskningsfelt, en plads af samme fremtrædende karakter, som man indtager indenfor den mere traditionelle marinarkæologi vedrørende selve fartøjerne fra oldtid og middelalder.

Erik Gobel

NIELS BRIMNES: Constructing the Colonial Encounter. Right and Left Hand Castes in Early Colonial South India. Nordic Institute of Asian Studies. Monograph No. 81. Curzon Press, London. viii + 280 s.

Den tilsyneladende ekstremt specialiserede titel på denne ph.d. afhandling, der hovedsagelig er udarbejdet i Cambridge under C.A. Baylys vejledning, dækker over en overordentlig ambitiøs undersøgelse med meget vide perspektiver. Niels Brimnes, der er arkivar på Rigsarkivet, har villet analysere den komplicerede transformation, der bragte et ikke-europæisk samfund ind under kolonialismen. En proces hvori den indfødte befolkning hverken betragtes som ofre eller som passive tilskuere, men derimod som aktive og kreative medvirkende. Hermed skriver han sig ind i det forskningsmæssige nysyn, som den amerikanske historiker R.E. Frykenberg åbnede op for i 1965 med sin græsrodsanalyse af Guntur distriktet nord for Madras 1788-1848, hvori han påviste, at den oprindelige indiske forvaltning i væsentlig grad levede videre under den nye britiske administrations overflade. Inden for den nyere forskning af indisk historie står bogen frem for alt i gæld til Burton Steins arbejder fra 1980'erne.

Det empiriske grundlag er de voldsomme sammenstød mellem de såkaldte højrehåndskaster og venstrehåndskaster, der fandt sted i de europæiske handelsstøttesteder på Coromandelkysten i den formative periode fra omkring 1700 til 1850, hvor Sydindien blev en del af det britiske kolonirige. Disse sammenstød er blevet indgående analyseret med henblik på at afdække såvel de indiske elites og interessegruppers mål og midler som de europæiske koloniadministrationers holdninger og reaktioner. Her har arkivsituationen gjort det muligt at besvare disse spørgsmål særligt indgående i forbindelse med fem markante sammenstød mellem inderne indbyrdes og med europæerne: i Madras i de første 20 år af 1700-tallet samt i 1780'erne, i den franske koloni Pondicherry i 1768 samt i Trankebar 1787-89 og 1815-25. Som grundlag for disse punktundersøgelser har Niels Brimnes inddraget et omfattende arkivmateriale fra Oriental and India Office i London, fra Tamil Nadu State Archives i Madras samt fra Rigsarkiverne i København og i Oslo.

Undersøgelsen af kasteulighederne i Trankebar er selvsagt ikke skrevet som bidrag til dansk historie. I tidens løb er der skrevet ganske meget om Trankebar. Fra Kay Larsens pionerarbejder omkring århundredeskiftet, hvor vægten blev lagt på de eksotiske og personalhistoriske aspekter, over storværket Vore gamle Tropekolonier 1952-53, hvor hovedvægten blev lagt på kolonihistorien, og videre til de opfølgende bind af Politikens Danmarkshistorie, hvor kolonierne i Indien i 1980 overvejende er anskuet som handelsstøttesteder i en bredere økonomisk-historisk sammenhæng. Man gør derfor næppe afkode eller nulevende danske historikere, der har skrevet om Ove Gieddes koloni fra grundlæggelsen af Dansborg i 1620 til salget til englænderne i 1845, uret ved at sige, at ingen af dem i virkeligheden er kommet ind på livet af de indere – hinduer, muslimer og kristne – der i de 225 år levede i fred i den lille by og dens omliggende landsbyer. Derfor er bogen naturligvis et meget velkomment bidrag til denne eksotiske del af dansk historie. Men grundlæggende udnyttes det velbevarede danske arkivmateriale i København og i Madras til at fortælle den store historie: om kolonialismeprocessens faser i det folkerige Sydindien.

I denne store historie står både Trankebar og Pondicherry som kolonisamfund, hvor transformationsprocessen midt i 1700-tallet gik i stå, og hvor forholdet mellem koloniadministrationen og de indiske elites og grupperinger derfor belyser udviklingens ældre faser. Hvor europæerne stod svage, og hvor de derfor blev nødt til at forholde sig til konflikterne og befolkningens flugt fra deres områder på indernes præmisser og i overensstemmelse med indiske normer. Det vil sige gå ind og påtage sig de tidligere indiske herskeres funktioner som opmænd og dommere i stridigheder, som de af elementære magtmæssige grunde ønskede at holde sig helt uden for. Men som de som følge af deres svage magtgrundlag blev tvunget til at tage del i.

I Madras og i de voksende dele af Sydindien, som efter 1760 kom under britisk administration, forløb udviklingen anderledes. Her gav de grundlæggende interessemodsatninger mellem de to kaste grupper sig et ydre udtryk i kampen om de værdighedstegn i form af flag, musik, våben og processionsvogne, som de hver for sig gjorde krav på at gøre brug af, og som udtrykte deres aktuelle magt og prestige. Men det er en hovedpointe i bogen, at de fremtrædende indiske grupper i de britiske områder på et tidligt tidspunkt var nået til en modus vivendi med kolonimagten, som begge parter herefter ønskede at fastholde. I de løbende konflikter blev begge parter nu interesserede i at anskue Indien som et til alle tider statisk samfund, der skulle bevares. Et grundsynspunkt, som den bureaukratiserede britiske administration herefter kunne bygge sin lovgiv-

ning på, og som den nu også havde den militære magt til at basere sin domspraksis på. I den hensigt at realisere sit overordnede mål: et friktionsfrit kolonierredomme.

En kort anmeldelse har ikke mulighed for at komme nærmere ind på forfatterens mange perspektivrige iagttagelser og tankevækkende vurderinger. Bogen har bud til det internationale forskermiljø, inden for hvilket den er skrevet. Derfor er der også grund til at glæde sig over, at den ikke er blevet udgivet af et dansk forlag, der erfaringsmæssigt ikke evner at få denne type bøger ud i verden, men at opgaven er blevet overdraget det britiske Curzon Press, som har et fortjent ry for at distribuere sine bøger.

Ole Feldbæk

MARGIT MOGENSEN og NIELS W. BRUUN: Førslevdegnens optegnelser. Optegnelsesbog for degnen Anders Jensen Kier 1667-1693. Landbohistorisk Selskab 1998, 208 s., ill., kr 168. Landbohistorisk Selskabs Bogsalg, Gl. Estrup, 8963 Auning.

Degnens midterposition i sognet, hverken rigtig gejstlig eller helt og aldeles bonde, har antagelig ofte været en svaghed, men tillige også kunnet vendes til en styrke, hvad en tid lang synes at have været gældende for forfatteren til de her udgivne optegnelser. Der er tale om et meget blandet indhold, men afsnittene med husholdningsregnskaber, handels- og lånetransaktioner, høstopgørelser, fortegnelser over opsparet sølv og degnefamiliens indbo tyder på driftighed og er naturligvis i sig selv værdifulde bidrag til belysning af forhold og vilkår i landsbysamfundet i den foreliggende periode.

Hertil kommer vidnesbyrd om Førslevdegnens professionelle virke – afskrifter af bønner og vers – og hans uddannelsesmæssige baggrund i form af talrige afsnit på latin, bl.a. mange afskrifter fra Cicero. Og endelig er der, både på dansk og i visse tilfælde på latin, en hel gruppe embedsskrivelser, som Anders Kier selv kalder kongebreve, bispebreve og provstebreve. Udgiverne har her valgt at bringe henvisninger til, hvor de kongelige skrivelser måtte være trykt eller hvor de kan findes i kancelliets registre eller tegnelser, men til gengæld valgt in extenso at gengive en række kongebreve, bispers og provsters breve og følgeskrivelser ud fra den såre rimelige betragtning, at man ikke kan vente at finde dem bevaret andetsteds. Dertil er den gennemsnitlige bevaringstilstand i de gejstlige arkiver for ringe, når det drejer sig om slutningen af 1600-tallet.

En tillægsgevinst er da, at man får et godt indtryk af, hvad man kunne kalde det parallelle gejstlige kommunikationssystem med meddelelser fra biskop over provst og præst og altså eventuelt også degn, og eksempelvis pengebeløb den anden vej. Og det var ikke bare skatter. Det kunne også være en to gange »afbrændt« præst på Bornholm, der skulle have hjælp i form af en rigsdaler af hver kirke i Sjællands Stift, eller det kunne være den stakkels enke i Jylland, som skulle bruge en stor sum penge for at kunne løskøbe sin søn fra »styrkerne«.

Der er således mange måske lidt uventede perspektiver i denne udgivelse, som er forsynet med en kyndig indledning, en informativ oversigt over indholdet, en fortløbende tekst, hvori de latinske dele er oversat, mens de af de latinske tekster, der ikke er rene afskrifter, er samlet i et afsnit for sig. Der er en ordliste, så man kan få opklaret, hvad en »snopped« hest er for noget, samt få genopfrisket, hvordan det nu var med mønt, mål og vægt. Hertil naturligvis de tilbørlige registre over personer og steder, samt løbende illustrationer, frem-